

КОЗІВНИЦТВО

УДК 636.39.082.23

СТАН КОЗІВНИЦТВА У СВІТІ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

А. М. Маслюк, кандидат сільськогосподарських наук

ORCID ID: 0000-0002-4584-8764

О. Й. Атановська-Маслюк

ORCID ID: 0000-0001-6635-917X

В. М. Зіневич

Інститут тваринництва степових районів імені М. Ф. Іванова
«Асканія-Нова» - Національний науковий селекційно-генетичний
центр з вівчарства
вул. Соборна, 1, смт Асканія-Нова, Чаплинський р-н,
Херсонська обл., 75230, Україна
e-mail: ascitsr_priemnaya@ukr.net

Надійшла 13.05.2020

Мета. Дослідити стан козівництва в світі та Україні. Проаналізувати ситуацію щодо рівня сучасного розвитку та наукового забезпечення козівництва в Україні. Визначити напрями та перспективи його розвитку. **Методи.** Аналітичні, статистичні. **Результати.** Наведено результати аналізу сучасного стану козівництва в Україні та світі. Визначено тенденції розвитку. Встановлено, що козівництво в світі стрімко розвивається, а в Україні знаходиться в стадії становлення як повноцінної галузі сільськогосподарського виробництва. Поголів'я кіз коливається в межах 570-600 тис. гол. В останні роки спостерігається тенденція до збільшення чисельності кіз у всіх категоріях господарств. Кози в господарствах України в основному молочного та комбінованого напрямів продуктивності. Племінних господарств в Україні вісім, в яких утримується тварини зааненської, альпійської та англо-нубійської порід. Ще близько 15 господарств утримують племінних кіз. В Україні виробляють багато видів молочної продукції, особливо м'які і тверді козині сири, які користуються великим попитом. Ринок на сьогодні майже вільний для продуктів з м'яса кіз. Тому на перспективу передбачається розведення кіз м'ясного і комбінованого напрямку продуктивності. **Висновки.** Перспективи

розвитку козівництва в Україні досить широкі. Потреба в цінній продукції козівництва спонукає виробників до пошуку нових рішень у процесі ведення козівництва. Світовий досвід доводить ефективність розведення кіз. Слід поповнити племінну базу високопродуктивними генотипами кіз перспективних порід з метою підвищення молочної продуктивності місцевих порід та створити високопродуктивні популяції племінних кіз в кожній зоні України, розвинути кормову базу, що вироблятиме якісні корми для їх годівлі, забезпечити господарства обладнанням для утримання, годівлі, штучного осіменіння та доїння кіз. Необхідно удосконалити систему ведення та зміцнити наукове забезпечення козівництва.

Ключові слова: кози, стан, породи, чисельність поголів'я, молоко, м'ясо.

DOI: <https://doi.org/10.33694/2415-3958-2020-1-5-238-254>

STATE of GOAT BREEDING in the WORLD, ITS DEVELOPMENT PROSPECTS and SCIENTIFIC SUPPORT in UKRAINE

A. M. Masliuk, Candidate of Agricultural Sciences,

ORCID ID: 0000-0002-4584-8764

O. Yo. Atanovska-Masliuk

ORCID ID: 0000-0001-6635-917X

V. M. Zinevych

“Ascania Nova” Institute of Animal Breeding in the Steppe Regions
named after M. F. Ivanov - National Scientific Selection-Genetics
Center for Sheep Breeding

1, Soborna Street, Askania Nova, Chaplynka district,
Kherson region, 75230, Ukraine

e-mail: ascitsr_priemnaya@ukr.net

Aim. *To explore the state of goat breeding in the world and Ukraine. To analyze the situation according to the modern development level and scientific support the goat breeding in Ukraine. Determine the directions and prospects of its development. **Methods.** Analytical, Statistical. **Results.** The results of the goat breeding current state analysis in Ukraine and the world are presented. The trends of its development are determined. It has been established that goat breeding is rapidly developing in the world, and in Ukraine it is at the stage of formation as a full-fledged branch the agricultural production. The number of goats ranges from 570-600 thousand animals. In recent years, there has been a ten-*

dency to increase the goats number in all categories of farms. Goats in the farms of Ukraine are mainly dairy and combined areas of productivity. There are eight pedigree farms in Ukraine, which keep animals of the Saanen, Alpine and Anglo-Nubian breeds. About 15 more farms keep breeding goats. Many types of dairy products are produced in Ukraine, especially soft and hard goat cheeses, which are in great demand. The market today is almost free for goat meat products. Therefore, in the future, it is planned to breed goat's meat and combined directions of productivity. **Conclusions.** The prospects for the development of goat breeding in Ukraine are quite wide. The need for orientation of the goat breeding products encourages producers to search for new solutions in the process of goat breeding. World experience proves the effectiveness of goat breeding. It is necessary to replenish the breeding base with high-performance goats' genotypes of promising breeds in order to increase the dairy production local breeds and create high-performance populations of pedigree goats in each zone of Ukraine, develop a feed base, produce high-quality feed for their feeding, provide farms with equipment for keeping, feeding, artificial insemination and milking goats. It is necessary to improve the management system and strengthen the scientific support for goat breeding.

Keywords: goats, condition, breeds, livestock numbers, milk, meat.
DOI: <https://doi.org/10.33694/2415-3958-2020-1-5-238-254>

СОСТОЯНИЕ КОЗОВОДСТВА В МИРЕ, ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ И НАУЧНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ В УКРАИНЕ

А. Н. Маслюк, кандидат сельскохозяйственных наук
ORCID ID: 0000-0002-4584-8764

А. Й. Атановская-Маслюк
ORCID ID: 0000-0001-6635-917X

В. Н. Зиневич

Институт животноводства степных районов имени М. Ф. Иванова
«Аскания-Нова» - Национальный научный селекционно-
генетический центр по овцеводству
ул. Соборная, 1, пгт. Аскания-Нова, Чаплинский р-н,
Херсонская обл., 75230, Украина
e-mail: ascitsr_priemnaya@ukr.net

Цель. Исследовать состояние козоводства в мире и Украине. Проанализировать ситуацию по уровню современного развития и научного обеспечения козоводства в Украине. Определить

направления и перспективы его развития. **Методы.** Аналитические, статистические. **Результаты.** Приведены результаты анализа современного состояния козоводства в Украине и мире. Определены тенденции его развития. Установлено, что козоводство в мире стремительно развивается, а в Украине находится в стадии становления как полноценной отрасли сельскохозяйственного производства. Поголовье коз колеблется в пределах 570-600 тыс. гол. В последние годы наблюдается тенденция к увеличению численности коз во всех категориях хозяйств. Козы в хозяйствах Украины в основном молочного и комбинированного направлений продуктивности. Племенных хозяйств в Украине восемь, в которых содержатся животные зааненской, альпийской и англо-нубийской пород. Еще около 15 хозяйств содержат племенных коз. В Украине производят много видов молочной продукции, особенно мягкие и твердые козьи сыры, которые пользуются большим спросом. Рынок сегодня почти свободный для продуктов из мяса коз. Поэтому на перспективу предполагается разведение коз мясного и комбинированного направления продуктивности. **Выводы.** Перспективы развития козоводства в Украине достаточно широки. Потребность в ориентировке продукции козоводства побуждает производителей к поиску новых решений в процессе ведения козоводства. Мировой опыт доказывает эффективность разведения коз. Следует пополнить племенную базу высокопроизводительными генотипами коз перспективных пород с целью повышения молочной продуктивности местных пород и создать высокопроизводительные популяции племенных коз в каждой зоне Украины, развить кормовую базу, производить качественные корма для их кормления, обеспечить хозяйства оборудованием для содержания, кормления, искусственного осеменения и доения коз. Необходимо усовершенствовать систему ведения и укрепить научное обеспечение козоводства.

Ключевые слова: козы, состояние, породы, численность поголовья, молоко, мясо.

DOI: <https://doi.org/10.33694/2415-3958-2020-1-5-238-254>

Перспективи розвитку козівництва в Україні визначається важливим значенням кози для населення в будь які часи розвитку чи загрози економіки, популярністю продукції, тенденціями його розвитку в Європі та світі.

Біологічні особливості кіз сприяють успішному розведенню їх у різних кліматичних умовах та практично у всіх країнах світу. В той

же час, культурні породи усіх напрямів продуктивності добре пристосовуються до умов промислового та великомасштабного виробництва, де показують високу продуктивність та оплату витрат продукцією.

На сьогодні, за різними даними налічується від 236 до 1200 порід кіз. За напрямом продуктивності виділяють: спеціалізовані (молочні, м'ясні, пухові, вовнові, шкуркові, паркові) та комбіновані (молочно-м'ясні, м'ясо-вовнові і вовново-м'ясні, м'ясо-вовново-молочні, м'ясо-шкуркові) породи. Провідне місце в світі належить молочним і комбінованим молочно-м'ясним породам – відповідно 37 % і 20 % від загального числа порід (рис. 1).

При цьому, в Європі за чисельністю переважають молочні (66,4 %) і молочно-м'ясні (15,9 %) породи кіз, в Азії – комбіновані (більше 50 %), в Африці – м'ясні. Найбільша кількість порід 374 походять з Європи, з яких 59 з Італії, 27 з Німеччини, 23 з Іспанії, 20 з Великобританії та 18 з Франції.

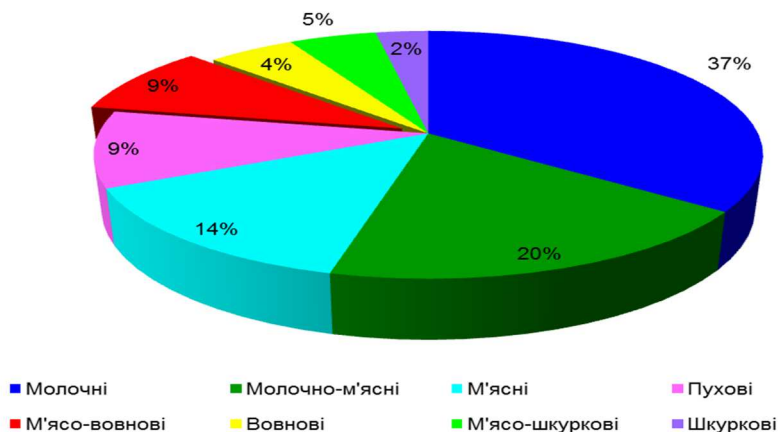

Рис. 1. Розподіл сучасних порід кіз в залежності від напрямку продуктивності

Серед багаточисельних молочних та молочно-м'ясних порід, найпоширенішими у світі, завдяки своїм продуктивним та адаптаційним якостям, залишаються наступні (рис. 2).

Зааненська порода є всесвітньо відомою завдяки своїм високим надоям за лактацію - більше 1,5-2,1 тонн. Вони були виведені в Швейцарії, але придатні для вирощування майже у всіх країнах. Це одна з найбільших порід. Масть в основному біла.

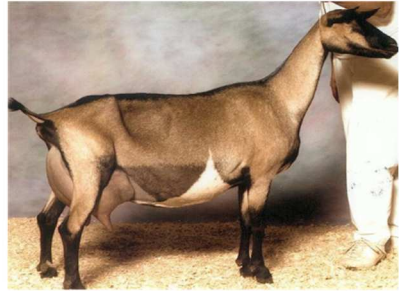
Зааненська порода

Нубійська порода

Джемунупурі порода

Альпійська порода кіз

Рис. 2. Найпоширеніші породи кіз в світі

Нубійські кози є результатом перехресного розмноження англійських кіз з африканськими та індійськими породами. У середньому, нубійці щорічно виробляють близько 800-1000 літрів молока. Вони масивні, мають великі звисаючі вуха та різноманітну масть.

Кози джемунупурі походять з Індії. Вони можуть виробляти приблизно 3,5 кг молока щодня протягом лактації. Вони великі, висота дорослих цапів від 90 до 125 см, козематок від 75 до 105 см.

Альпійські кози походять з французьких Альп і можуть виробляти близько 1000-1600 літрів молока за рік. Вони різнокольорові, крім чисто білого та світло-коричневого з білими маркуваннями. Вони також розповсюджені в усьому світі.

Дещо поступаються за чисельність першим такі розповсюджені, популярні та багаточисельні породи (рис. 3).

Кози ламанча виникли в результаті схрещування молочних порід з нубійськими Їх продуктивність на рівні з альпійськими козами Вони мають крихітні вуха і різноманітне забарвлення.

Порода ламанча

Тоггенбурзька порода

Порода оберхазлі

Нігерійська карликова порода

Рис. 3. Багаточисельні та розповсюджені породи кіз

Тоггенбурзькі кози походять зі швейцарських Альп. У них середня річна продуктивність складає близько 900-1000 літрів молока. Це невеликі тварини, у них коричневе тіло, з білими лініями з боків голови над очима. Ноги, вуха та хвости з обох боків білого кольору.

Оберхазлі також є однією з кращих молочних порід, що виведені у Швейцарії. Вони можуть виробляти близько 1000-1200 літрів молока щороку. Зазвичай оберхазлі коричневі з чорними смугами або повністю чорні.

Нігерійські карликові кози походять із Західної Африки. Вони є найменшими серед молочних порід. У середньому вони можуть виробляти понад 350 літрів молока щороку. Їх жива маса близько 35 кг і висота в холці біля 90 см. Нігерійські карликові кози часто мають блакитні очі, а їх масть різноманітна.

Тварини цих молочних порід здатні забезпечити будь які потреби виробництва незалежно від технології, кліматичних чи економічних умов.

Динаміка поголів'я кіз показує свідчить про чітку тенденцію до їх збільшення у світі, Азії, Африці, Океанії та, починаючи з 2015 року в Америці. У 2016 році їх кількість перевищила 1 млрд 556 млн при цьому 55,4% кіз знаходилися в Азії, 388 млн, або 38,7% в Африці, 38 млн, або 3,8% в Америці, 17 млн, або 1,7 5% в Європі та 4 млн, або 0,4% в Океанії.

Лідером у списку країн за чисельністю залишається Китай, поголів'я кіз у цій країні становить 139,8 млн, попри зниження в останній рік лише на 6,4 млн. Китаю поступається Індія, де налічується 133,4 млн гол (табл. 1).

Продовжується стрімко збільшуватися поголів'я кіз в Нігерії (78,0 млн.), Пакистані (72,2 млн), Бангладеші (59,7 млн), серед Європейських країн, у Туреччині (10,3 млн), в Америці це Бразилія (9,6 млн) та Мексика (8,7 млн). Ще 25 років тому Індія була світовим лідером з виробництва продукції козівництва маючи 113,2 млн голів кіз. В багатьох країнах світу кількість кіз залишилася на сталому рівні, але кардинально змінюється структура відносно напряму продуктивності, а саме, зростає поголів'я молочних та комбінованих порід кіз.

На 100 жителів планети припадає 13 кіз, в Азії цей показник становить 32 голови, найбільшим цей показник є в Монголії 845 голів. У деяких країнах Європи він перевищує світові показники, так в Греції становить 35 гол., Албанії – 32 гол., В Україні дещо більше однієї голови на 100 жителів.

За останні роки поряд зі зростанням чисельності кіз збільшується і виробництво основних видів продукції – молока та м'яса, відповідно на 6,5% та 9,9%.

В порівнянні з даними 1990 року у світі на 50% зросло виробництво козиного молока, частка якого від загального виробництва молока залишилася на рівні 1,9%. Незважаючи на те, що козине молоко, не таке популярне як коров'яче, воно має деякі переваги та унікальну харчову цінність. Переваги розведення кіз над коровами полягають у тому, що їх дешевше утримувати, вони вимагають меншого простору, мають коротші терміни вагітності, більшу багатоплідність та плодючість. Дослідники стверджують, що козине молоко містить велику кількість насичених жирів, що призводить до швидкого збільшення ваги тіла, але й інші переваги козиного молока роблять його продуктом, гідним споживання. Збільшення виробництва молока відбулося в основному за рахунок країн Африки та Азії (табл. 2).

Таблиця 1. Динаміка поголів'я кіз в країнах світу, тис. гол.

Країна	Рік				
	2000	2010	2015	2016	2017
Китай	148163	195650	144659,2	148934,4	139769,4
Індія	123533	154000	132032,4	134127,4	133347,9
Нігерія	42500	56524,1	72527,7	73819,6	78037,1
Пакистан	47426	59858	68420	70300	72200
Бангладеш	34100	51400	56000	56108,9	59714,7
Чад	5179,2	6700	30519,3	32405,4	34408,1
Судан	38548	43441	31227	31325,1	31443,8
Ефіопія	8597,8	22786,9	29705	30200,2	30719,4
Монголія	11033,9	13883,2	23592,9	25574,9	27346,7
Кенія	10004,4	28174,2	25094,4	26745,9	24684,5
Малі	9500	16522,5	20083,1	22141,5	24023,8
Туреччина	7774	5128,3	10344,9	10416,2	10345,3
ПАР	6706,1	6274,8	10027,8	9833,7	10044,1
Бразилія	9346,8	9312,8	9620,9	9774,8	9592,1
Мексика	8704,2	8993,2	8724,9	8755,4	8725,2
Греція	5614,5	4850	4128	5090	6300
Аргентина	3490,2	4250	4720,7	4712,2	4720,5
Узбекистан	886	2281,3	3241,2	3465,3	3830,1
Австралія	1905	3500	3600	3650	3690
ДНР Корея	2276	3556	3667,1	3674,6	3684
Сауд. Аравія	4529	3408	3598,5	3634,3	3670,4
Іспанія	2627	2903,8	3009,6	3088	3059,7
США	2300	3038	2650	2620	2640
Туркменістан	500	2800	2331,4	2394,2	2373,8
Казахстан	931,3	2708,9	2327,2	2299,4	2279,2
ОАЕ	1278,5	1883,6	2225,5	2244,4	2264,7
Росія	2147,5	2136,6	2104,5	2168,1	2099,4
Таджикистан	705,8	1582,8	1915,1	1966,2	1945,7
Румунія	558	917,3	1417,2	1440,2	1483,1
Франція	1210,5	1434,5	1261,7	1234,2	1223,8
Італія	1397	961	961,7	1026,3	992,2
Лесото	830,3	875,2	813,9	700,5	972,7
Албанія	1104	775	932	940,8	933,1
Киргизія	542,7	942,5	869,8	856,9	820
Азербайджан	494,2	620,6	651,5	648,3	633,3
Україна	825,2	635,5	585,3	581,4	595,9

**Таблиця 2. Динаміка виробництва козиного молока
в країнах світу, тонн**

Країна	Рік				
	2000	2010	2015	2016	2017
Індія	3266	4594	5378	5752	6166
Бангладеш	1312	2496	1197	1063	1114
Судан	1245	1512	1126	1106	1109
Пакистан	586	739	845	867	842
Греція	520,4	405,8	595,5	603	590
Франція	484,5	648,4	432,5	353	562,5
Туреччина	220,2	272,8	481,2	479,4	523,4
Іспанія	438,5	522,1	480	489	491,4
Малі	148,8	689,2	400	410	400,5
Сомалі	390	450	376,5	374,1	373,8
Нігерія	194	267,2	334,8	348,2	362,1
Індонезія	200	281,3	370,1	353,6	361,8
Іран	358	270,2	200,1	285,3	311,6
Росія	316,5	255,2	254,8	250,3	256,5
Кенія	119	260,3	260	274	256
Бразилія	147	148,1	251,9	255	251,6
Нідерланди	75	179	219,7	234,6	246,6
Алжир	153	250	231,8	229,1	231,7
Китай	200	260	228,9	233,1	224,2
Україна	204,2	219,7	234,5	227,7	222,5

Індія на сьогодні є найбільшим у світі виробником козиного молока, щорічне виробництво якого перевищувало 6 млн тонн. Вирощування кіз користується популярністю завдяки культурним наслідкам та табу, накладеним на корову. Кількість кіз в Індії складає майже 25% від загальної кількості худоби. Серед основних порід найпоширеніші тут джемунапурі та бітал.

Друге місце в списку провідних виробників молока посідає Судан. Щорічне виробництво козиного молока становить більше 1,1 млн тонн. Розведення кіз розквітло в Судані, тому що, на відміну від корів, вони можуть комфортно виживати у умовах сухого клімату. Кози тут в основному місцеві пустельні, породи нілот та нубійська. Молоко кіз в Судані головним чином для місцевого споживання.

Третє місце, поступившись останнім часом Судану, займає Бангладеш. За даними FAO, козине молоко формує 62% загального

виробництва молока і до 2015 року складало понад 2,5 млн тонн, а за останніми даними скоротилося до 1 млн тонн. Чорна бенгалія - одна з основних молочних порід у Бангладеш. Відомо, що вона має високу молочну продуктивність, за відповідних умов годівлі та утримання. Отримане молоко в основному призначене для комерційних цілей та виготовлення традиційних бангладешських молочних продуктів.

Щорічне виробництво козиного молока в Пакистані становить понад 820 тис. тонн. Популярні пакистанські породи – бітал, каморі та барбарі. Молоко отримане в основному для реалізації та виготовлення молочних продуктів.

Завершує п'ятірку лідерів з виробництвом козиного молока, більше 600 тис. тонн, Франція. З 18 порід, що тут розводять, найчисельнішими є зааненська та альпійська.

Україна за кількістю виробництва козиного молока на рівні 227,7 тис. тонн займає 19 позицію серед усіх країн світу, коли ще у 2015 вона була 17, а 1990 році займала 12 місце.

Використовують козине молоко в основному у свіжому вигляді та переробляють у кисломолочні продукти і лише близько 26% всього молока кіз йде на виробництво сирів різних видів. Найбільше козиного молока переробляють у різні види сирів в Європі (74%), дещо менше у Америці (41%) і Африці (35%) і дуже мало у Азії (9%). Щорічно з молока кіз виробляють 523 тонн сирів різних видів, з яких 229,1 тонн (43,8%) в Африці, 183,4 тонн (35,1%) в Європі, 87,1 тонн (16,7%) в Азії та лише 23,3 тонн (4,5%) в Америці.

Серед європейських країн найбільше сиру виробляє Франція. Україна, де з козиного молока виготовляють більше 6 тонн сирів різних видів, знаходиться за цим показником на шостому місці серед європейських країн, а в світі на тринадцятому.

В Україну за останні 10 років імпортовано близько 2 тис. кіз (офіційні дані), середня ціна за голову становила біля 600 \$.

В цілому, на сьогодні козівництво в Україні перебуває в стані формування. Головними перешкодами для успішної реалізації наявного потенціалу сталого розвитку конкурентоспроможного козівництва є малочисленність поголів'я (особливо високопродуктивного племінного) і низький потенціал продуктивності тварин в господарствах, недостатній рівень технологічного оснащення, незадовільний стан і використання природних кормових угідь, відсутність цехів з переробки продукції і низька економічна мотивація сільськогосподарських виробників .

Починаючи з 2011 року в Україні спостерігається зростання поголів'я кіз. Причому основне поголів'я міститься в підсобних господарствах населення (88,5% станом на 1 січня 2018 р).

Слід зазначити позитивну тенденцію у динаміці поголів'я кіз в сільськогосподарських підприємствах різних форм власності. Так, на кінець 2017 року в них утримувалося 1,5% кіз, а це майже 9 тис. голів, що на 14,1% (1,1 тис. гол.) більше, ніж у 2016 та на 85,4% (4,1 тис. гол.) більше, ніж 8 років тому.

Останнім часом розведення кіз стало досить популярним напрямом тваринництва на всій території України. Вони традиційно розповсюджені у всіх регіонах та областях. У 2018 році відмічено негативну тенденцію в загальній кількості кіз в Україні (зменшення на 2,3% до 2017 року). Незважаючи на об'єктивні причини такого явища в деяких регіонах, слід відмітити, що в Київській (на 35,3%), Львівській (на 45,5), Кіровоградській (на 100,0%), Луганській, Сумській та Херсонській областях збільшилося поголів'я у сільськогосподарських підприємств, а це в свою чергу створює передумови розвитку племінного козівництва.

За чисельністю кіз попри негативну динаміку, першу позицію з кількістю 76,9 тис. голів посідає Одеська область, з них лише 0,8% утримуються в сільськогосподарських підприємствах. На другу, з поголів'я 40,1 тис. голів, виходить Харківська область. А найменш чисельнішою залишається Волинська, де нараховують всього 8,3 тис. кіз. Рівень ведення козівництва найкращий у Київській області, про що свідчить найбільша частка 11,4% кіз в сільськогосподарських підприємствах, наступною за цим показником при збільшенні кількості кіз стають Львівська (6,8%) та Закарпатська (3,8%) області. Особливості розвитку козівництва в регіонах України відображає поголів'я кіз відносно їх території, кількості міського та сільського населення.

Кількість кіз, що припадає на 1 кв. км в кожній області не рівномірна й не залежить від її розміру та місцезнаходження. Така ж тенденція спостерігається кількості кіз, що припадає на 1 жителя, в тому числі сільського. Саме тому, розвиток козівництва в Україні повинен ґрунтуватися на особливостях його ведення у розрізі областей.

Виробництво козиного молока в Україні в останнім часом коливається межах 220-235 тис. тонн на рік. Відмічено позитивну тенденцію до збільшення кількості виробленого молока кіз в усіх категоріях господарств. Також зросла кількість виробленого молока на одну тварину, так у 2000 р. виробництво молока було на рівні 230

кг/голову, коли у 2015 р. сягало показника 345 кг/голову. Цей факт свідчить про підвищення рівня молочної продуктивності кіз.

Рівень виробництва козиного молока не рівномірний по території України і коливається від 2,5 кг (у Волинській області) до 13,5 кг (у Одеській області) на одного сільського жителя в рік, це передусім доводить необхідність індивідуального підходу до стратегії розвитку козівництва у різних регіонах.

Лідером у споживанні козиного молока є населення Одеської області, де коров'ячого воно споживає найменше в Україні. В той же час, кількість спожитого молока на одну особу в рік залишається далеким від норми, що створює передумови та необхідність розвитку козівництва на всій території нашої держави.

Формування ринкових відносин у аграрному секторі економіки України та вступ країни до СОТ зумовлюють необхідність рентабельного ведення галузі тваринництва. В зв'язку з цим, для забезпечення конкурентоспроможності молочного козівництва постають завдання суттєвого нарощення продуктивного потенціалу молочних порід, та створення необхідних умов годівлі і утримання для його повної реалізації.

За останні 10 років, завдяки завезенню окремими власниками високопродуктивних кіз зааненської та похідних від неї порід підвищилася продуктивність кіз. Та все одно, продуктивність "місцевих" кіз з надоями 2,5-5,0 л поступається породистим з надоями 3,5-8,5 літрів.

На сьогодні племінна база молочних кіз в Україні представлена трьома породами (зааненська, альпійська та англо-нубійська) у вісьми плерепродукторах (ТОВ «СК «Добриня», ФГ «Золота коза», ФГ «Тетяна-2011», ФГ «Козий двор», ФГ "Лісова коза" та ФГ «Камадхену Англо-Нубійські кози»).

Поштовх у розвитку молочного козівництва в Україні мала би надати функціональна Програма розвитку козівництва. Основною рушійною силою козівництва повинні стати особисті селянські та фермерські господарства. Перспективним є створення технологічно оснащених малих ферм з виробництва молока для промислової переробки з поетапним збільшенням чисельності поголів'я до 100-150 кіз. Розрахунки показують, що завдяки підвищенню молочної продуктивності кіз валове виробництво товарного молока в таких господарствах може зрости до 70-100 т/рік. В цьому суттєво могло б допомогти пільгове кредитування проектів будівництва та реконструкції комплексів і ферм на 100, 200, 500, 1000 і більше кіз, відібраних на конкурсній основі. Одним із варіантів інвестування в галузь могли

би стати регіональні програми підтримки тваринництва, тобто кошти місцевих бюджетів.

Важлива складова розвитку – наявність районованих порід кіз для чистопородного розведення і схрещування. За результатами аналізу світового та вітчизняного досвіду у молочному козівництві, для чистопородного розведення та удосконалення місцевого поголів'я визначено чотири основні перспективні для України породи молочного напрямку продуктивності: зааненська, альпійська, тогенбурзька, англо-нубійська та похідні від них європейські породи і типи. Нині в нашій країні є 7 племінних господарств, що отримали статус племінного репродуктора, де утримують близько 1000 козEMATOK зааненської, альпійської та англо-нубійської порід. Ще близько 10 ферм за кількістю кіз, їх продуктивністю та рівнем селекції, вже можуть бути атестовані на відповідність статусу племрепродуктора.

Першим статус племрепродуктора з розведення кіз зааненської породи (мінімум 30 козEMATOK) у 2011 році отримало господарство ТОВ "СК Добрина" Київської області, у 2013 – ФГ "Золота коза" Кіровоградської області та у 2017 – ФГ "Тетяна-2011"; племрепродукторами з розведення кіз зааненської та альпійської порід, також у 2017 році, стали ФГ "КОЗИЙ ДВОР" Київської області з розведення зааненських кіз та ФГ "Камадхену Англо-Нубійські кози" Житомирської області з розведення кіз англо-нубійської породи. Останніми у 2019 році статус племрепродуктора з розведення кіз альпійської породи отримала "Лісова коза" Кіровоградської області.

Значним внеском для розвитку козівництва України було створення ферми з розведення кіз зааненської породи «Бабині кози», і не лише через завезення імпортного племінного матеріалу, а також через високу культуру господарювання, відношення до тварин та споживачів, і, найголовніше, започаткування обліку продуктивності та селекційно-племінної роботи з козами. Хотілося б відзначити ще декілька досить великих господарств, котрі докладають багато зусиль для популяризації цього унікально напрямку тваринництва: «Дообра ферма», «Шеврет», «Перша селекційна ферма», «Святогірська коза», «Лукачівка Еко», «Мукко», «Стрекоза», «Еко-Карпати», "Агробізнес" та інші.

Останнім часом все більше козівників приділяють увагу обліку молочної продуктивності козEMATOK, оцінці кіз, спрямованому вирощуванні молодняку. Удосконалення кіз шляхом відбору та підбору тварин не дає миттєвого підвищення надоїв, на відміну від підвищення рівня годівлі, але має вирішальне значення для підвищення їх рівня в наступних поколіннях тварин.

В Україні (ІТСП «Асканія-Нова»-ННСГЦВ») розроблено Інструкції з бонітування кіз молочних порід та ведення обліку в молочному козівництві, які допоможуть племінним господарствам вчасно та правильно зафіксувати продуктивні якості кіз, оцінити їх екстер'єр та племінну цінність, звичайним козівникам – правильно вибрати кіз, оцінити розвиток тварин різного віку при купівлі та продажу, тощо. Вирішальне значення для успішного ведення козівництва має вчасна реалізація продукції та її сприйнятна ціна. Економічна ефективність досягається за допомогою раціонального поєднання всіх складових, а саме селекційно-племінної роботи, повноцінної годівлі, технологічного та кадрового забезпечення, ветеринарно-профілактичних заходів і т.п.

Необхідність створення нових вітчизняних генотипів кіз молочного та молочно-м'ясного напрямів продуктивності на основі місцевого пристосованого до наших умов поголів'я обумовлена тим, що цим козам буде притаманний особливий тип конституції та обміну речовин. Здатність давати більше продукції поєднується з ефективним використанням поживних речовин, та, як наслідок, меншою витратою корму на одиницю продукції. Також позитивними сторонами цих тварин, на відміну від імпортованих, буде краща пристосованість до певних кліматичних умов. На сьогоднішній день разом з громадськими спілками «Асоціація козівників України», «Асоціація племінних кіз» та «Вівчарство та козівництво України» започаткована робота зі створення трьох вітчизняних порід кіз, українська біла, українська строката, українська коротковуха.

Наукове забезпечення молочного козівництва в Україні не має комплексного підходу і не відповідає потребам. У виконанні завдань Програми наукових досліджень НААН на 2016-2020 рр. № 32 «Селекційно-технологічна система трансформування виробничих напрямів вівчарства України» («Вівчарство») задіяна одна наукова установа НААН, два наукових співробітники, у тому числі один кандидат наук. У виконанні наукових досліджень стосовно розвитку молочного козівництва приймає участь Інститут тваринництва степових районів імені М. Ф. Іванова «Асканія-Нова» - Національний науковий селекційно-генетичний центр з вівчарства. Тут розроблено науково-методичні та практичні засади створення молочного козівництва, Інструкцію з бонітування кіз молочних, Інструкцію з ведення племінного обліку у молочному козівництві, що включає розроблені основні форми обліку в племінному козівництві (форма № 1-кзм «Картка племінного цапа»; форма № 2-кзм «Картка племінної кози»; форма № 3-кзм «Журнал обліку парування (осіменіння), окоту козематок та реєстрації приплоду»; форма № 4-кзм «Жу-

рнал обліку вирощування та бонітування племінного молодняку кіз молочних порід»; форма № 5-кзм «Звіт про результати бонітування кіз молочних порід»; форма № 6-кзм «Перелік ознак для формування інформаційної бази даних кіз молочного напрямку продуктивності»), оцінку екстер'єру кіз різних статевих вікових груп, рекомендації щодо удосконалення кіз.

Перспективні напрями розвитку молочного козівництва України:

- розробка дієвих програм розвитку козівництва в Україні та окремих регіонах;
 - створення чистопородних стад імпортованих кіз та їх акліматизація до умов різних регіонів країни (кліматичних зон) з метою їх чистопородного розведення та промислового схрещування;
 - створення нових порід шляхом поглинального, відтворювального та ввідного схрещування козематок місцевих генотипів з цапами-плідниками імпортованих спеціалізованих молочних порід;
 - розроблення методів підвищення молочної продуктивності козематок;
 - розвиток м'ясного козівництва та збільшення чисельності спеціалізованих м'ясних кіз;
 - впровадження ДНК технологій у селекційний процес при удосконаленні існуючих та створенні нових генотипів кіз;
 - створення економічно сприятливих умови для розвитку козівництва як повноцінної ланки тваринництва та привабливого бізнесу;
 - покращення кормового, ветеринарного та технологічного забезпечення молочного та м'ясного козівництва;
 - удосконалення системи ведення та розширення наукового забезпечення козівництва.

Висновки. Перспективи розвитку козівництва в Україні досить широкі. Потреба в цінній продукції козівництва спонукає виробників до пошуку нових рішень у процесі ведення козівництва. Світовий досвід доводить ефективність розведення кіз. Слід поповнити племінну базу високопродуктивними генотипами кіз перспективних порід з метою підвищення молочної продуктивності місцевих порід та створити високопродуктивні популяції племінних кіз в кожній зоні України, розвинути кормову базу, що вироблятиме якісні корми для їх годівлі, забезпечити господарства обладнанням для утримання, годівлі, штучного осіменіння та доїння кіз. Необхідно удосконалити систему ведення та зміцнити наукове забезпечення козівництва.

Список використаної літератури

1. Вдовиченко Ю. В., Маслюк А. М., Іовенко В. М. Тенденції розвитку козівництва в світі та в Україні. *Науковий вісник "Асканія-Нова"*. 2014. № 7.

С. 3–18. URL: <http://www.ascaniansc.in.ua/>

2. Державний комітет статистики України. Держкомстат. Госкомстат України. Ukraine statistics. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

3. Інструкція з бонітування кіз молочних порід. Інструкція з ведення племінного обліку в молочному козівництві. Нова Каховка : ПІЄЛ, 2018. 76 с.

4. FAOSTAT. URL : <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QA>

References

1. Vdovychenko, Yu. V., Masliuk, A. M., & Iovenko, V. M. (2014). Tendentsii rozvytku kozivnytstva v sviti ta v Ukraini [Tendencies of the sheep breeding development in the world and Ukraine]. *Naukovyi visnyk «Askaniia-Nova» - Scientific Herald "Askania Nova"*, 7, 3-18 [in Ukrainian].

2. Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. Derzhkomstat. Ukraine statistics [State Statistics Committee of Ukraine. Derzhkomstat]. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. [in Ukrainian].

3. *Instruktsiia z bonituvannia kiz molochnykh porid. Instruktsiia z vedennia plemynnoho obliku v molochnomu kozivnytstvi [Instructions for grading dairy goats. Instructions for keeping breeding records in dairy goat breeding].* (2018). Nova Kakhovka: PILEL [in Ukrainian].

4. FAOSTAT. Retrieved from: <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QA> [in Ukrainian].